

วิชากรวิ: แนวคิดของ “คำหลวง” ในพระนลคำหลวง
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพะมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
The Poetics: Concept of Khamluang in Phra Non Khamluang
of King Rama VI

พิสิทธ์ กอบบุญ

Pisit Kobbun

คณะศิลปศาสตร์

Faculty of Liberal Arts

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Ubon Ratchathani University

บทคัดย่อ

พระนลคำหลวง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพะมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้รับยกย่องจากวรรณคดีสโมสร ให้เป็นยอดแห่งกวีนิพนธ์ บทควมนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์ ความเป็นกวีนิพนธ์ poetics ของพระนลคำหลวง โดยมุ่งเน้นศึกษาแนวคิดของคำว่า “คำหลวง” ในพระราชนิพนธ์ ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดเรื่อง “คำหลวง” ในพระราชนิพนธ์ มุ่งให้ความสำคัญต่อความหมายของ คำหลวง ว่า หมายถึง วิชาเกี่ยวกับการกวี หรือวิชาการแต่งหนังสือ ซึ่งพระองค์ปรารถนาให้บทพระราชนิพนธ์นี้เป็นแนวทาง หรือแบบอย่างของการแต่งวรรณคดีที่ดี “คำหลวง” ยังหมายถึง งานกวีนิพนธ์ที่แต่งเป็น คำประพันธ์หลากหลายชนิด มีที่มาจากคัมภีร์หลักทางศาสนาจึงมีการร้อยคาถา สลับกับการ แปลและแต่งเป็นภาษาไทย นอกจากนี้ยังพบว่า วรรณคดีคำหลวงมีสาระคติคำสอน จากประสบการณ์อันยิ่งใหญ่ของบุคคลสำคัญเพื่อให้ประโยชน์แก่ผู้อ่าน พระบาทสมเด็จ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้สังเคราะห์ความรู้จากวรรณคดีคำหลวงในอดีต นำมาสร้าง แบบแผนของการแต่งวรรณคดีคำหลวง ซึ่งมีลักษณะเป็น “วิชากรวิ” กล่าวคือสามารถ นำไปเป็นแบบอย่างของการแต่งวรรณคดีเพื่อแสดงความสามารถอันเลิศของกวี

คำสำคัญ: พระนลคำหลวง, กวีนิพนธ์

Abstract

Phra Non Khamluang of King Rama VI has been praised from Royal Society of literature as an ultimate poetry. This article aims to study poetics of Phra Non Khamluang focusing on the concept of the word “Khamluang” in the royal poetics. The study found that, the concept of “Khamluang” in the royal poetics emphasizes on the word “Khamluang” that means “The science of poetry” or “The science of composing Books” that the King wanted the concept to be a guidance, or a good model for composing literary works. The word “Khamluang” also has a meaning of poetry composition by using a variety of words, and composing from the main religious scriptures. There was a Sanskrit verse compounding as well as the composing and translating into Thai language. The study also found that, “Khamluang genre” contains the good teachings of important people for all readers. With the intellect of King Rama VI, “Khamluang genre” has been used as a model for composing texts on poetics so as to show the exceptional genius of the poet.

Keywords: Poetics, Phra Non Khamluang

บทนำ

เรื่องพระนลมาจากนโลปายานัม หรือพระนลอุปายาน เรื่องแทรกอยู่ในมหากาพย์มหาภารตะ พระฤาษีพฤหัทศวะ ได้ยกเรื่องพระนลและนางทมยันตีเล่าให้ยูธิษฐิระฟังเพื่อปลอบใจที่ต้องถูกเนรเทศจากเมืองพร้อมพี่น้องปาณฑพ และนางเทราปที เป็นอุทาหรณ์ให้คลายความเศร้าโศก ตามที่พระองค์ได้แสดงที่มาไว้ในนิทานวจนะ

จักขอไขตำนาน	เป็นนิทานวจนะ	เพื่อจะแจ้งแกลงความ
ตามเหตุเรื่องพระนล	อันปนอยู่ ณ ที่	คัมภีร์มหาภารตะ
คละอยู่ในวันะบรรพ	นับเป็นส่วนหนึ่งนั้น	อันเป็นนิพนธกถา
แห่งมหามุณี	นามเธอมีประกาศิต	กฤษณะไทวปายน
ประพนธ์เป็นคำฉันท์	อันเรียกนามว่าโคลก	ประโยคคำสำนวน
ล้วนเป็นที่น่าฟัง	ทั้งไพเราะเหมาะะกลอน	ศัพทสุนทรจับใจ
ในนั้นไซ้ไรชาน	ว่าตำนานนลนี้	พระมุณีหนึ่งไซ้ไร
เล่าให้ปาณฑพนาถ	ผู้นิราศไว้รัฐ	ชัดเชออยู่กลางป่า
เรื่องมีมามากมาย	จะบรรยายมากมวล	ก็มิควรที่นี้
ควรที่เพียงยกเอา	มาเล่าสังเขปไว้	พอแต่เพียงจักได้
ทราบคดี ฯ		

(พระนลคำหลวง, ๒๕๑๗: ง.)

เนื้อเรื่องของพระนล กล่าวถึง พระนล พระมหากษัตริย์เมืองนิษัท มีนางทมยันตีแห่งแคว้นวิหรรณ เป็นมเหสี กลีเข้าสิงพระนลทำให้ลุ่มหลงการพนัน และแพพันสกาทำวบุษกรพระอนุชาจนเสียทรัพย์สินและบ้านเมืองทั้งหมด ทำให้สองพระองค์ต้องออกจากบ้านเมือง เดินป่าและได้รับความทุกข์ยากลำบาก ต่อมากลีสแกล้งให้ทั้งสองพลัดพรากจากกัน นางทมยันตีต้องเดินทางติดตามหาพระนลด้วยความอดทนฝ่ายพระนลได้ช่วยพญานาค ๆ พันพิษทำให้พระนลกลายเป็นวาหุคนอัปลักษณ์แต่มีฤทธิ์ทำให้กลีไม่สามารถสิงพระองค์ได้ พระนลเรียนวิชาสกากับท้าวฤตบุรณ และ

เมื่อผ่านความลำบากและอุปสรรคต่าง ๆ พระนลกลับเมืองท่าเล่นสกาได้บ้านเมืองคืนมา ทั้งสองพระองค์พบกันและกลับมาครองเมืองอย่างมีความสุขดังเดิม

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องพระนล คำหลวง เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๖ แล้วเสร็จในวันเสาร์ที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ โดยทรงใช้วิธีการแปลตรงจากฉบับภาษาอังกฤษของเซอร์ ไมเนียร์ ไมเนียร์ วิลเลียมส์ และได้ทรงเทียบเคียงจากฉบับภาษาสันสกฤตด้วย ในการแปลแต่ง ทรงยกคาถาสันสกฤตมากำกับไว้ในบทพระราชนิพนธ์ด้วย

พระนลคำหลวงได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรให้เป็นยอดแห่งกวีนิพนธ์ ตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งวรรณคดีสโมสร ตามเกณฑ์กำหนดว่า กวีนิพนธ์ คือ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน อีกทั้งมีลักษณะเป็นหนังสือดีมีคุณวิเศษอันบริบูรณ์ คือ ๑) เป็นหนังสือดี กล่าวคือ เป็นเรื่องราวที่สมควร ซึ่งสาธารณชนจะอ่านได้โดยไม่เสียประโยชน์ คือเป็นเรื่องสุภาพ และ ๒) เป็นหนังสือแต่งดี ใช้วิธีเรียบเรียงอย่างใด ๆ ก็ตาม แต่ต้องให้เป็นภาษาไทยอันดีถูกต้องตามเยี่ยงที่ใช้ในโบราณกาลหรือไม่ขัดยุบัน กาลก็ได้ (พระราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๑, ๒๔๕๗: ๓๑๒-๓๑๓) และปรากฏความเห็น ของกรรมการวรรณคดีสโมสรยกย่องพระนลคำหลวง ความว่า

กรรมการวรรณคดีสโมสร

ประชุมพร้อมกัน ณ หอพระสมุดวชิรญาณในคราวประชุมที่ ๑ เมื่อ
ณ วันศุกร์ที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๙ ปรีกษาเห็นพร้อมกันว่า หนังสือ
พระนลคำหลวง ซึ่งสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ และพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙
นี้เป็นหนังสือเรื่องดีและแต่งดีในกวีนิพนธ์ต้องตามพระราชบัญญัติวรรณคดีสโมสร
สมควรจะยกย่องว่าเป็นหนังสือดี และควรทูลเกล้าฯ ถวายประกาศนียบัตรได้
จึงตกลงพร้อมกันให้ทำประกาศนียบัตรทูลเกล้าฯ ถวาย และลงความเห็นของ
กรรมการเป็นพิเศษอีกโสด ๑ ว่าหนังสือพระนลคำหลวงนี้ ผู้แต่งต้องประกอบ
ด้วยความรู้กว้างขวาง ไขว่สัจกวีสามัญจะแต่งได้ อีกประการหนึ่งเป็นหนังสือ
เรื่องใหญ่ ทำได้แต่ด้วยวิริยะอุตสาหอันแรงกล้า ควรเป็นเกียรติยศพิเศษแด่
ผู้ซึ่งสามารถจะแต่งหนังสือเช่นนี้ได้

(สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, ๒๕๑๗: ๑๒๑)

ด้วยความสำคัญของเรื่องดังกล่าวนี้ ผู้เขียนจึงสนใจศึกษาเรื่องพระนลคำหลวง
ในประเด็นเรื่องแนวคิดของ “คำหลวง” ตามพระราชทัศนะของพระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะเหตุว่าพระนลคำหลวงถือเป็นคำหลวงเรื่องสุดท้าย
ในวรรณคดีไทย ซึ่งนำสันนิษฐานได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะได้
สังเคราะห์ลักษณะวรรณคดีคำหลวงเรื่องที่มีมาก่อนหน้า สร้างแบบแผนของวรรณคดี
ประเภทคำหลวง ตามทัศนะของพระองค์ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มุ่งแสดงให้เห็นว่าทรงมีแนวคิด
ต่อวรรณคดีประเภทคำหลวงอย่างไร และเพื่อเสนอแนะข้อสรุปเกี่ยวกับวรรณคดี
ประเภทคำหลวง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาแนวคิดของวรรณคดีประเภท “คำหลวง” และลักษณะของ “วิชากวี” ในพระนลคำหลวง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

วิธีดำเนินการศึกษา

ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์ตัวบท (textual analysis) เรื่องพระนลคำหลวง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยวิเคราะห์รูปแบบ และเนื้อหา ความมุ่งหมายในการแต่ง และแนวคิดของ “คำหลวง” ตามพระราชนิพนธ์ นอกจากนี้ยังศึกษาพระนลคำหลวงกับวรรณคดีคำหลวงที่มีมาก่อนหน้า เพื่อสรุปแนวคิดเกี่ยวกับวรรณกรรม “คำหลวง” และนำเสนอผลการศึกษาโดยพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษา

วรรณคดีคำหลวงก่อนพระนลคำหลวง

ก่อนหน้าพระนลคำหลวง มีวรรณคดีคำหลวงที่รู้จักกัน ๔ เรื่อง ได้แก่ มหาชาติคำหลวง นันทโศภนคำหลวง-สูตรคำหลวง พระมาลัยคำหลวง และสุปรีดิธรรมราชาดกคำหลวง มีสังเขปเรื่องดังนี้

มหาชาติคำหลวง วรรณคดีคำหลวงเรื่องแรก แต่งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๐๒๕ โดยการ “พระราชนิพนธ์” ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ คำว่าพระราชนิพนธ์ในที่นี้ น่าจะหมายถึง การสั่งการ ควบคุม ดูแลและอุปถัมภ์การแต่ง ซึ่งอาจพระราชนิพนธ์ร่วมกันกับผู้อื่น ๆ ด้วย การแต่งเรื่องมหาชาติคำหลวงมีความสำคัญอย่างยิ่ง จนได้รับการบันทึกไว้ในพระพระราชพงศาวดาร ความว่า

ศักราช ๘๔๔ ขาลศก (พ.ศ. ๒๐๒๕) ท่านให้เล่นการมหรสพ ๑๕ วัน

ฉลองพระศรีรัตนมหาธาตุ แล้วจึงพระราชนิพนธ์มหาชาติคำหลวงจบบริบูรณ์

(พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, ๒๕๒๘: ๔๕๑)

คำว่า คำหลวง ปรากฏครั้งแรกในพระราชพงศาวดาร ทำให้เห็นว่าเรื่องนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วก็เห็นว่า เรื่องมหาชาติหรือเรื่องพระเวสสันดร เป็นเรื่องที่สำคัญในสังคมไทย ที่เน้นเรื่องกรรมและการทำทาน มีความสำคัญทั้งในด้านวรรณคดีและในด้านประเพณีด้วย จนถึงกับพระมหากษัตริย์มีส่วนร่วมในการแต่ง

มหาชาติคำหลวง มีที่มาจากชาดกในพระไตรปิฎก และอรรถกถาเวสสันดรชาดก (พระสูตรและอรรถกถา แปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม ๔ ภาค ๓) มหาชาติคำหลวง แต่งเป็นคำประพันธ์หลายชนิด^๑ ได้แก่ ร่ายเป็นคำประพันธ์หลัก และมีการแต่งโคลง ฉันท์ และกาพย์ ประกอบ ลักษณะคำประพันธ์ทั้งหมดมีลักษณะเป็นคำประพันธ์แบบโบราณ คือ ยังไม่มีบทกำหนดเคร่งครัดในการแต่ง ทั้งในเรื่องจำนวนคำ วรรค เสียงหนักเบา ดังที่ปรากฏในตำราการแต่งคำประพันธ์ที่เกิดขึ้นภายหลัง ทั้งนี้บางบทของมหาชาติคำหลวง ได้รับการนำไปเป็นตัวอย่างในจินดามณี สมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศด้วย ดังนั้นมหาชาติคำหลวงจึงเป็นวรรณคดีคำหลวงเรื่องสำคัญที่ได้รับการคัดลอกไปเป็นแบบอย่างของการประพันธ์วรรณคดีในสมัยหลัง จากลักษณะการแต่งมหาชาติคำหลวง ทำให้ความเข้าใจความหมายของคำหลวงจึงหมายถึง พระราชนิพนธ์ (หรือที่ทรงอุปถัมภ์) และหมายถึงวรรณคดีที่มีคำประพันธ์ที่หลากหลายประเภท

นันทโพนันทสูตรคำหลวง พระนิพนธ์ในเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศรทรงพระนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. ๒๒๗๙ เมื่อพระชนมายุ ๒๐ พรรษา ในขณะที่ทรงผนวช ทรงกล่าวถึงที่มาของเรื่องว่า

อันว่าข้า ผู้ชื่อพระมหาสิริบาล กประกาศโดยพระนามแต่
นุรพาภิบรรพชช ครั้นนิวัตินเวศน เปนกระษัตริเพศวรา ชื่อเจ้าฟ้า
ธรรมาธิเบศร ไชยะเชษฐสุริยวงษ เสวยรัททยศฤงคาร วังบวรสถานมงคล
ด่ากลเป่นฝ่ายหน้า แลข้านักสำแดงบท แต่ ลิขิษฐพจนคำสยาม ให้เกลี้ยง
เกลตาตาม พระบาฬี นนโทปนันททวตฤ ซึ่งมีในนนโทปนันทพิศดู แลมี
บทสัมผัสสระอันแจรงอุ...

^๑ โปรดดูรายละเอียดการวิเคราะห์ใน ชลดา เรื่องรักษลิขิต, วรรณคดีอยุธยาตอนต้น: ลักษณะร่วมและอิทธิพล, กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕, หน้า ๘๙-๑๒๕.

นนโท	พ่ายลิตยซ้าย	ภควา
ปนนทะ	นาเคนทรา	กราบเกล้า
สูตร	ที่มณิกายสา	ทระลอก
ปริบูรณ์	ธรรมพระเจ้า	เทศน์ไว้ควรวอย

(นนโทปนันทสูตรคำหลวง, ๒๕๑๖: ๒๓๔)

ที่มาของเรื่องนนโทปนันทสูตรคำหลวง คือเถรคาถาในพระไตรปิฎก และ
อรรถกถาเถรคาถา มหาโมคคัลลานเถรคาถา (พระสูตรและอรรถกถาแปล เถรคาถา
เล่ม ๒ ภาค ๓ ตอน ๔, ๒๕๔๓: ๔๗๕-๔๗๘) มีเนื้อความเดียวกับเนื้อเรื่องในนนโท
ปนันทสูตรคำหลวง เรื่องกล่าวถึงการแสดงความสามรถด้านฤทธิ์ของพระโมคคัลลา
นะในการปราบนนโทปนันทนาคราชผู้ไม่เคารพพระพุทธเจ้าให้สิ้นฤทธิ์แล้วหันมาเคารพ
และเลื่อมใสพระพุทธศาสนาในที่สุด

นนโทปนันทสูตรคำหลวงแต่งเป็นร้อยเป็นหลักทั้งสิ้น และมีโคลงสี่สุภาพ
ประกอบ ๒ บท ในตอนท้าย ข้อสังเกตสำคัญประการหนึ่งคือเมื่อจบโคลงแล้ว
มีการบันทึกต่อซึ่งผู้เขียนบทความเข้าใจว่าเป็นของอาลักษณ์ บันทึกว่า

เจ้าฟ้าธรรมาภรณ์ กรมขุนเสนาพิทักษ์ มาทรงแต่งเนื้อความ
ประดับครั้งนี้

เมื่อสำเร็จนั้นพระพุทธเจ้าทรงล่องไปแล้วได้ ๒๒๗ ปีกับ ๓ เดือน
ในวราหุติยาสภา

ปีมโรงนักษัตร อัฐศก จุลศักราช ๑๐๙๘ ศกแล แต่แต่งพระบาท
มาคมเท่าถึงทรงแต่งเนื้อความ

คำประดับในครั้งนี้จะรู้ว่าว่างอยู่นั้นจะไกลกันสักกี่สิบปีนั้น
ม่มีได้แจ้ง

เมื่อแรกแต่งพระมหาชาติคำหลวงนั้น จุลศักราชได้ ๘๔๔ ศก แต่ง
นนโทปนันทสูตร

คำหลวงครั้งนี้ จุลศักราชได้ ๑๐๙๘ ศก ว่างกันอยู่ถึง ๒๕๔ ปี

(นนโทปนันทสูตรคำหลวง, ๒๕๑๖: ๒๓๕)

มีการกล่าวถึงการแตงนันทโพนันทสูตรคำหลวงเป็นเวลาห่างจากการแตงมหาชาติคำหลวง ๒๕๔ ปี^๒ แสดงให้เห็นความสำคัญของมหาชาติคำหลวง ว่าน่าจะเป็นแบบอย่างของการแตงวรรณคดีคำหลวงได้ทางหนึ่ง แสดงว่าการแตงนันทโพนันทสูตรคำหลวงได้นำแบบอย่างการแตงมหาชาติคำหลวงมาเป็นแนวทาง

พระมาลัยคำหลวง แต่เดิมเชื่อกันว่าเป็นพระนิพนธ์ในเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร^๓ ซึ่งนิพนธ์แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๒๘๐ ดังความในโคลงตอนจบว่า

เมื่อเสร็จศักราชได้	สองพัน
สองร้อยแปดสิบสรรค	เศษหล้า
สิบเบ็ดเดือนหกวัน	พฤตศักราช
เดือนห้าแรมเจ็ดเช้า	เขตต์ช้างปีมะเมียฯ

(พระมาลัยคำหลวง, ๒๕๑๖: ๒๙๓)

ในด้านที่มาของเรื่องนั้น ในตัวบทเรื่องพระมาลัยคำหลวง ผู้แต่งได้กล่าวถึงที่มาของเรื่องเอาไว้ว่า

ข้าจะขอกล่าวตามพระบาลี ในคัมภีร์พระมาลัย ตามอชฌมาศรียัตถ์ในมิติ
ให้โสมนัสศรัทธา แก่นรนาสรวพัสตร์ วิจิตรอรอดโดยโสมย

(พระมาลัยคำหลวง, ๒๕๑๖: ๒๔๑)

สุภาพรณ ฌ บางช้าง เห็นว่า เรื่องพระมาลัยคำหลวงน่าจะมีที่มาจากมาลายเทศนิเวศวัตถุ และมาลัยยวัตถุที่ป็นฎีกา สรุปความเห็นเกี่ยวกับที่มาของเรื่องพระมาลัยดังนี้

^๒ พระมาลัยคำหลวง เดิมเชื่อว่าเป็นพระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร จากโคลงตอนท้ายเรื่องที่ระบุว่าเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรเป็นผู้แต่ง ซึ่งอาจเป็นโคลงที่เติมขึ้นภายหลังก็ได้ ผู้วิจัยเห็นว่าพระมาลัยคำหลวง อาจไม่ใช่งานพระนิพนธ์ของ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร เนื่องจาก ถ้าหากเป็นงานของพระองค์ฯ จะระบุชัดเจนว่าเป็นพระนิพนธ์ของพระองค์ ดังปรากฏในนันทโพนันทสูตรคำหลวง และวรรณคดีเรื่องอื่นๆ ของพระองค์ อีกทั้งลักษณะการใช้ภาษาของนันทโพนันทสูตรคำหลวงยังมีความวิจิตรอลังการมากกว่าพระมาลัยคำหลวง ซึ่งหากเป็นพระนิพนธ์ของพระองค์ฯที่ต้องการให้เป็นคำหลวงแล้ว ลีลาสำนวนไม่น่าจะต่างกันเช่นที่ปรากฏ ทั้งนี้ยังไม่มียุทธฐานเพียงพอที่จะระบุผู้แต่งได้

คัมภีร์มาเลย์ยเทวต์เถรวัตถุ เป็นผลงานวรรณคดีบาลีที่แต่งในประเทศไทย ผู้แต่งน่าจะเป็นพระภิกษุชาวล้านนา แต่งเมื่อประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๐ หรือต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๑ คัมภีร์นี้ได้อิทธิพลด้านแนวสาระจากผลงานภาษาบาลีเรื่องมาเลย์ยกะของพม่า ซึ่งแต่งระหว่างปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ผลงานบาลีมาเลย์ยกะของพม่านี้นี้ได้แนวความคิดมาจากนิทานเรื่องจุลคัลละในคัมภีร์สหสสวัตถุปกรณ์ของลังกาก็ที่หนึ่ง^๓

(สุภาพรพร ณ บางช้าง, ๒๕๓๓: ๓๑๗)

ในช่วงกลางหรือปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๒ พระพุทธวิลาสได้แต่งคัมภีร์มาลัยยวัตถุที่ปณีฏีกา^๔ ขยายความคัมภีร์มาเลย์ยเทวต์เถรวัตถุขึ้นในล้านนา คัมภีร์ที่ปณีฏีกานี้มีอิทธิพลก่อให้เกิดการปรับปรุงคัมภีร์มาเลย์ยเทวต์เถรวัตถุของเดิม ด้วยการนำสาระบางเรื่องจากที่ปณีฏีกาเพิ่มเติมเข้าไป การวิวัฒนาการปรับปรุงนี้ทำขึ้นในอยุธยาประมาณระหว่างช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ถึงก่อน พ.ศ. ๒๒๘๐ เพราะคัมภีร์ฉบับเพิ่มเติมเนื้อหา มีอิทธิพลต่องานพระนิพนธ์เรื่องพระมาลัยคำหลวง ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรด้วย (เรื่องเดียวกัน: ๓๒๐)

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ ดร.นิยะดา เหล่าสุนทรรายงานว่า (โคลง) เป็นลายมือคนละลายมือเขียนด้วยดินสอเพิ่มขึ้นภายหลัง และเสถียรโกเศศแสดงความเห็นว่า คงไม่เป็นพระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศ เพราะมีสำนวนต่ำกว่าพระนิพนธ์เรื่องอื่นมากนัก (ประเสริฐ ณ นคร, ๒๕๕๐: ๑๐).

^๓ เรื่องพระมาลัยมีปรากฏในวรรณคดีบาลีของลังกา ๓ เรื่อง คือ คัมภีร์สหสสวัตถุปกรณ์ แต่งเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๔ คัมภีร์รสวาหินี แต่งเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๘ คัมภีร์ลัทธิมาลังการ แต่งเมื่อพุทธศตวรรษที่ ๒๐ คัมภีร์ทั้งสามกล่าวถึงเรื่องนี้ในชื่อว่า จุลคัลละ

^๔ สันนิษฐานว่า มาลัยยวัตถุที่ปณีฏีกา แต่งเมื่อประมาณระหว่างปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๒ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๓ และสันนิษฐานว่าอาจแต่งในอยุธยาโดยพิจารณาจากชื่อ มาเลย์ย และการใช้ภาษาที่มีลักษณะลีลาของสำนวนไทยมากจนต่างจากภาษาบาลีในล้านนา (สุภาพรพร ณ บางช้าง, ๒๕๓๓: ๔๗๓-๔๗๕)

ผู้ศึกษาเห็นว่าเรื่องพระมาลัยนั้นเป็นเรื่องที่รู้จักกันอยู่ในสังคมไทยในแบบมุขปาฐะอยู่แล้ว เห็นได้ว่าปรากฏเรื่องพระมาลัยหลายสำนวนและมีในทุกภาคของประเทศไทย ผู้แต่งเองก็น่าจะทราบเรื่องพระมาลัยมาก่อนเช่นกัน แต่ในการแต่งเป็นวรรณคดีลายลักษณ์ของผู้แต่งนั้นคงได้ยืมเอามาลัยยวตฤทิปนี้ฎีกาซึ่งขยายความจากมาลัยยวตฤทิปเป็นหลัก และอาจจะสร้างสรรค์เรื่องเพิ่มเติมจากแหล่งอื่นด้วย ทว่าไม่ได้อ้างอิงไว้ ความคิดเรื่องพระมาลัย (เทียบเคียงกับพระโมคคัลลานะ) เองก็มีมาตั้งแต่ยุคพระไตรปิฎก เรื่องพระมาลัยไปสวรรค์และนรกนี้มีลักษณะที่เทียบเคียงกันได้กับพระโมคคัลลานะที่มีอิทธิฤทธิ์ สามารถไปนรกและสวรรค์ได้ เช่น ในพระไตรปิฎกกล่าวไว้ในขุททกนิกาย คัมภีร์วิมานวัตถุ และเปตวัตถุ

พระมาลัยคำหลวงแต่งเป็นร่ายยาวเป็นหลัก และมีโคลงสี่สุภาพ ๗ บท ตอนต้น ๒ บท และตอนท้ายเรื่อง ๕ บท

สุปริติธรรมราชาดกคำหลวง เป็นวรรณคดีคำหลวงที่ค้นพบและเผยแพร่ได้ไม่นานมานี้ ทั้งนี้ยะดา เหล่าสุนทร ได้ศึกษาจากต้นฉบับตัวเขียน พบว่าวรรณคดีคำหลวงเรื่องนี้แต่งด้วยอักษรไทยย่อสมัยอยุธยา^๕ มีต้นฉบับไม่สมบูรณ์ (ยะดา เหล่าสุนทร, ๒๕๓๕: ๒๑) สุปริติธรรมราชาดกคำหลวงแต่งเป็นร่ายโบราณ เหมือนกับคำประพันธ์ในคำหลวงเรื่องอื่น ๆ คือ มหาชาติคำหลวง พระมาลัยคำหลวง และนันทปันทสูตร คำหลวง ร่ายโบราณนั้นจะไม่จำกัดจำนวนวรรค แต่มีจำนวนคำ ๕ คำในวรรคหนึ่ง จำนวนคำในวรรคหนึ่งในบางครั้งอาจมีได้ถึง ๗-๘ คำ หากแต่งรวมกับร่ายอื่นคือ ร่ายยาว แต่ร่ายโบราณในวรรคหนึ่งๆ จะไม่เกิด ๕ คำ และเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ

^๕ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ได้อธิบายเกี่ยวกับอักษรไทยย่อว่า “ตัวหนังสือไทยมีเป็น ๓ อย่าง คือ “ตัวประจง” สำหรับเขียนหนังสือซึ่งประสงค์จะรักษาฉบับไว้อย่างหนึ่ง “ตัวหวัด” สำหรับเขียนให้แล้วเร็วอย่างหนึ่ง “ตัวย่อ” สำหรับเขียนอวดฝีมืออย่างหนึ่ง มีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาทั้ง ๓ อย่าง...ส่วนอักษรไทยย่อนั้นเห็นว่าเอาอย่างมาแต่อักษรขอมย่อ ไม่ได้คิดขึ้นใหม่ ๆ เป็นจำพวกอย่างที่ท่านตรัสเรียกว่าลักษณะลวดลาย เขียนช้าและอ่านยาก จึงใช้แต่เมื่อจะอวดฝีมือเขียน เช่นเขียนศิลาจารึกเป็นต้น ตัวหนังสือไทยที่มักเขียนใบปกสมุดหรือเขียนป้ายในสมัยนี้อยู่ในพวกอักษรย่อ” (อ้างใน ยะดา เหล่าสุนทร, ๒๕๓๕: ๒๑)

ในด้านที่มาของเรื่องนั้น สุปรีดิธรรมราชชาดกคำหลวงจัดเป็นชาดกนอกนิบาต (เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕) ต่อมา เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๔ สำนักหอสมุดแห่งชาติได้จัดพิมพ์ เผยแพร่เรื่องสุปรีดิธรรมราชชาดกคำหลวงอย่างไรก็ดี ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งอย่างชัดเจน แต่สันนิษฐานว่า น่าจะแต่งขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย ระหว่าง พ.ศ. ๒๒๗๕-๒๓๐๑ ซึ่งเป็นสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เนื่องจากมีส่วนที่คล้ายคลึงทั้งทางด้านรูปอักษร การใช้ภาษา คติธรรม คำสอนทางพุทธศาสนา (สุปรีดิธรรมราชชาดกคำหลวง, ๒๕๕๔: ๘)

เนื้อเรื่องของสุปรีดิธรรมราชชาดกคำหลวงกล่าวถึง พระสุปรีดิธรรมราชทรงบำเพ็ญเพียรปรารถนาพระนิพพานจึงพระราชทานพระโอรสทั้ง ๓ พระองค์ให้แก่พรหมณ์ พระโอรสทั้งสามทรงปลานปล้มในการทำทานของพระสุปรีดิธรรมราช ยอมสละตนเองเพื่อให้พระราชบิดาได้กระทำ “กัณยาทาน” ซึ่งเป็นอาณิสสงฆ์ใหญ่ กล่าวคือ ประการที่หนึ่ง ผู้เป็นบิดา เมื่อได้ให้บุตรเป็นทานในชาตินี้แล้ว เมื่อตายไปก็จะได้รับผลบุญนั้น เพียงแต่ขอให้สร้างตบะ และกรรมดีไว้ตลอดเวลาที่มิมีชีวิตอยู่ ประการที่สอง ผู้เป็นบุตร เมื่อสละตนเองให้เป็นทานแล้วก็จะได้รับความสุขกาย สุขใจ ปราศจากความทุกข์ทั้งปวง (เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒) จะเห็นได้ว่าเนื้อหาของสุปรีดิธรรมราชชาดกนั้น จัดเป็นชาดกที่แสดงให้เห็นการบำเพ็ญบารมีอันยิ่งใหญ่ของพระโพธิสัตว์ในการให้บุตรทาน เช่นเดียวกับกับพระเวสสันดร ในแง่นี้จึงเห็นได้ว่าคำหลวงนั้นมีเนื้อหาที่แสดงความยิ่งใหญ่ของตัวละคร แม้ว่าจะเป็นชาดกนอกนิบาตก็ตาม

ดังนั้นจากการศึกษาลักษณะความคิดเรื่อง “คำหลวง” ในวรรณคดีคำหลวง ที่มีมาก่อนหน้าพระนลคำหลวง ผู้ศึกษาสรุปลักษณะได้ดังนี้

๑) เป็นพระราชนิพนธ์หรือบวรราชนิพนธ์ กล่าวคือพระมหากษัตริย์หรือกรมพระราชวังบวรมีความเกี่ยวข้องกับการแต่งซึ่งอาจเป็นผู้แต่งเองหรืออุปถัมภ์การแต่ง มหาชาติคำหลวง สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถดูแลและอุปถัมภ์การแต่ง นันทโศภนพสุต คำหลวง เป็นพระนิพนธ์ในเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ซึ่งพระราชนิพนธ์ขณะทรงดำรงสถานะเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคลเป็นผู้แต่ง เรื่องที่มีปัญหาได้แก่ พระมลัยคำหลวง ที่เดิมเชื่อกันว่าเป็นพระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรเช่นกัน แต่ก็ยังไม่สามารถศึกษาเพื่อระบุผู้แต่งได้ ส่วนสุปรีดิธรรมราชชาดกคำหลวง ไม่ปรากฏผู้แต่งแต่สันนิษฐานว่าแต่งในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ อย่างไรก็ตามก็มีความสำคัญของเรื่องสุปรีดิธรรมราชชาดก

คำหลวงยังแสดงออกทางหนึ่งคือการเขียนด้วยตัวอักษรไทยย่อซึ่งมักใช้เขียนเพื่อแสดงฝีมือและเขียนเรื่องสำคัญ

๒) เนื้อเรื่องของวรรณคดีคำหลวงเป็นเรื่องทางศาสนา ได้แก่ พุทธศาสนา เกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ พระพุทธเจ้าและพระพุทธสาวก คือพระเวสสันดร พระโมคคัลลานะ พระมาลัย และพระสุปริตธรรมราช และเป็นเรื่องที่มีโครงเรื่องขนาดยาว เนื้อเรื่องแสดงถึงการกระทำอันยิ่งใหญ่ของตัวละครเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนและบ้านเมือง แนวคิดของเนื้อหามุ่งทำให้ผู้อ่านเห็นความทุกข์ของตัวละคร การแก้ปัญหา และการได้รับผลสำเร็จในที่สุด

๓) ฉันทลักษณ์ของวรรณคดีคำหลวงทุกเรื่องแต่งเป็นคำประพันธ์ประเภทร้อยเป็นหลัก และมีคำประพันธ์ประเภทอื่นประกอบ คือมหาชาติคำหลวง มีการแต่งเป็นกาพย์ โคลง และฉันท์ ประกอบ ในนั้นโทปันนทสูตรคำหลวง พระมาลัยคำหลวง มีโคลงประกอบ และสุปริตธรรมราชาคำหลวง มีการแต่งเป็นคำประพันธ์ประเภทร้อยเท่านั้น ลักษณะเด่นของวรรณคดีคำหลวงจึงแต่งร้อยเป็นสำคัญ

แนวคิดของ "คำหลวง" ในพระราชนิพนธ์พระนลคำหลวง

จากการศึกษาเรื่องพระนลคำหลวง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นผู้วิจัยพบแนวคิดเกี่ยวกับคำว่า "คำหลวง" ในพระราชนิพนธ์มีความหมายดังต่อไปนี้

๑) คำหลวงคือวรรณคดีที่แต่งด้วยคำประพันธ์หลากหลายชนิด

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวถึงการแต่งกวีนิพนธ์เรื่องนี้โดยทรงเรียกกวีนิพนธ์เรื่องนี้ว่า คำหลวง คำหลวงในความหมายของพระองค์หมายถึงวรรณคดีที่ประกอบด้วยคำประพันธ์ชนิดต่างๆ ผสมกัน ทรงกล่าวว่

ในการประพันธ์เรื่องพระนลคำหลวงนี้ ข้าพเจ้าได้ตั้งใจใช้ลักษณะประพันธ์ต่าง ๆ ตามที่ใช้อยู่โดยมากเพื่อแต่งหนังสือไทย ท่านผู้อ่านคงจะสังเกตเห็นแล้วว่า บางอย่างก็มีอยู่ข้างจะบริบูรณ์ บางอย่างก็บกพร่อง จึงขออธิบายไว้ว่าทั้งนี้เป็นไปโดยความตั้งใจให้เป็นอย่างนั้น

(พระนลคำหลวง, ๒๕๑๗: ๔๕๔)

กล่าวคือทรงแต่งพระนลเป็นคำหลวงโดยการนำคำประพันธ์ทุกชนิดมาใช้แต่ง
ในอารัมภกถาทรงกล่าวว่า

จะเฝ้าเริ่มเรื่องท้าว	นามนล ราชเอย
แปลโคลกลั่นสกฤตสน	ธิไว้
โคลงฉันท์กาพย์กลอนปน	กันอยู่
ตามแบบโบราณให้	ชื่อชี้คำหลวง

(พระนลคำหลวง, ๒๕๑๗: ๗)

คำหลวงในความหมายของพระองค์จึงหมายถึง วรรณคดีที่แต่งเป็นคำประพันธ์
หลากหลายชนิดผสมกัน ตามที่มีมาแต่โบราณ ตามแบบโบราณในที่นี้ น่าจะหมายถึง
มหາชาติคำหลวงเป็นสำคัญ เพราะมหาชาติ คำหลวงแต่งด้วยคำประพันธ์หลากหลาย
ชนิด คือ ร่าย ฉันท์ กาพย์ และโคลง ดังนั้น คำหลวงตามแบบโบราณที่พระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกเป็นแบบน่าจะเป็นมหาชาติคำหลวง พระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ให้รายละเอียดของคำประพันธ์ไว้ในภาคผนวก อธิบาย
ลักษณะคำประพันธ์ (พระนลคำหลวง, ๒๕๑๗: ๔๕๔-๔๖๔) โดยสรุปว่าพระองค์
ใช้คำประพันธ์ชนิดใดบ้าง ได้แก่

๑. โคลง ได้แก่ โคลงสอง โคลงสาม โคลงสี่ โคลงสามต้น โคลงกลบท
โคลงจิตรลดา โคลงมหาจิตรลดา โคลงวิษุมาลี โคลงมหาวิษุมาลี โคลงสินธุมาลี
โคลงมหาสินธุมาลี โคลงนันทะทวย โคลงมหานันทะทวย

๒. กลอน ได้แก่ กลอนร่าย กลอนเพลงยาว กลอนบทละคร กลอนเสภา

๓. กาพย์ ได้แก่ กาพย์ฉบัง กาพย์ยานี กาพย์สุรางคนางค์ กาพย์ห่อโคลง

๔. ฉันท์ ได้แก่ อินทริวิเชียรฉันท์ 11 ภูษงค์ประยาตฉันท์ 12 วสันตดิถีฉันท์ 14

๕. ร่าย

จากคำประพันธ์หลากหลายชนิดที่นำมาแต่งเป็นวรรณคดีคำหลวงนี้ พระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งพระทัยที่จะใช้คำประพันธ์ทุกชนิดที่มีเพื่อสร้างลักษณะ
เฉพาะของวรรณคดีคำหลวง จึงเห็นได้ชัดว่าคำหลวงในความหมายของพระองค์คือ
วรรณคดีที่แต่งด้วยคำประพันธ์หลากหลายชนิดประกอบกัน เมื่อเทียบกับวรรณคดีคำหลวง

ที่มีมาก่อนหน้าจะเห็นว่าพระองค์ทรงใช้คำประพันธ์ชนิดต่าง ๆ ในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน ไม่ได้เน้นประเภทใดเป็นพิเศษ เพื่อให้เห็นความหลากหลายของคำประพันธ์ และความชำนาญจัดเจนของพระองค์ในฐานะกวีที่จะสร้างสรรค์วรรณคดีคำหลวงเพื่อให้เป็นแบบอย่างของการประพันธ์วรรณคดีแก่ผู้แต่งอื่น อย่างไรก็ตามก็มิใช่อสังเกตุว่า คำหลวงที่มีมาก่อนหน้าเรื่องอื่น ได้แก่ นันทโศภนันทสูตรคำหลวง พระมาลัยคำหลวง และสุปริติธรรมราชชาดกคำหลวง มีการใช้รายเป็นคำประพันธ์หลัก แม้วานันทโศภนันทสูตรคำหลวง และพระมาลัยคำหลวงจะมีโคลงเป็นคำประพันธ์ประกอบ

๒) การแปลแต่งโดยการร้อยคาถา

ในการแต่งคำหลวง มีลักษณะสำคัญประการหนึ่งคือการการแปลร้อยคาถา วรรณคดีคำหลวงมีที่มาของเรื่องมาจากคัมภีร์หลักทางศาสนา กล่าวคือ มหาชาติ คำหลวงมาจากชาดกในพระไตรปิฎกและอรรถกถาเวสสันดรชาดก นันทโศภนันทสูตร คำหลวงมาจากอรรถกถา ส่วนพระมาลัยคำหลวง แม้ว่าจะไม่ได้มาจากคัมภีร์หลักของพระพุทธศาสนา แต่ก็มีที่มาจากคัมภีร์ชั้นฎีกา ส่วนสุปริติธรรมราชชาดกคำหลวง เป็นชาดกนอกนิบาตที่สร้างให้เป็นเรื่องพระโพธิสัตว์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา การจะสร้างเป็นชาดกสิ่งสำคัญคือต้องมีคาถาประกอบด้วย ดังนั้นทุกเรื่องมีการแปลร้อยคาถาบาลีสันสกฤต กล่าวคือ วรรณคดีคำหลวง จึงมีการแปลร้อย คือ การนำคาถาจากต้นฉบับภาษาเดิมยกมาไว้ แล้วแต่งร้อยกรองภาษาไทยผูกกับคาถาจากคัมภีร์ของเรื่องที่น่ามาแปล และแต่งขยายความ ในพระนลคำหลวง ทรงกล่าวว่า

ต่อไปจะจับเรื่อง	พระนล
สันสกฤตมีกำกับ	อยู่แล้ว
ในทางจะประพจน์	เพราะอย่าง ไทยฤา
บางแห่งก็จำแก้	ดัดแปลงฯ

(พระนลคำหลวง, ๒๕๑๗: ๑)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้นำคาถาสันสกฤตจากนโปลปาชยาน มาไว้ในพระราชนิพนธ์ เพื่อเป็นแนวทางในการแปลแต่ง แม้ว่าพระองค์จะได้กล่าวตอนต้นว่าไม่ทรงมีความรู้ทางภาษาสันสกฤตมากนัก แต่พระองค์ก็นำคาถาสันสกฤตมากำกับไว้ในเรื่อง แสดงให้เห็นว่าคำว่าคำหลวง อาจมีความหมายเกี่ยวกับกลวิธีการ

แปลแต่งที่ต้องยึดเอาคาถาเดิมเอาไว้ด้วย เพื่อเสนอให้เห็นกลวิธีการแปลแต่ง
ซึ่งมีลักษณะเหมือนกันกับวรรณคดีคำหลวงที่มีมาก่อนหน้า คือต้องมีคาถาเอาไว้
เพื่อกำกับเรื่อง แต่ส่วนใหญ่ของวรรณคดีคำหลวงจะมุ่งเน้นที่การแต่งขยายความเป็น
ภาษาไทยมากกว่า ดังนั้น การแปลแต่งจากคาถาเดิมส่วนใหญ่จึงมีลักษณะของ
การเลือกแปลบางคาถา และแต่งขยายความเป็นภาษาไทย เช่น

๑. การยกคาถามาแปลและแต่งสลับกับภาษาไทย เช่น

ตัว ไว สมากตารณ์ อัสมันน์ ทมยันไต้ย นิเวทย

พระนลท่านจูงแจ้ง ไชคดี

แต่นาฏทมนันตี แ่งน้อย

โลกปาลา มเหนท์ร่าห์ยาห์ สภาง ยานิติ ทิท์ฤกษ์วห์

ว่าโลกบาลมี มหิทธิศักดิ์

และมเหนท์รคัลล้อย จากฟ้ามาเยื่อนฯ

พระนลคำหลวง, ๒๕๑๗: ๒๗)

ลักษณะการแปลเช่นนี้เหมือนกันกับการแปลแต่งในมหาชาติคำหลวง
นั้นไทปนันทสูตรคำหลวง และพระมาลัยคำหลวง เช่นกัน

กจจิ ไว กุสลั ปุตต

ดงฤาแลดูไต้ถ้ามแก้วกู ผู้บุตรสุดแสนสินเนหา

กุสลั เมาะ อโรคภาว

อันว่าอาพาธ อาเภทพยาธิโรคา บบิธาทวาทเวอวิกกลไลโต

กจจิ ปุตต อนามย

ดงฤาแลดูไต้ถ้ามแก้วกู ผู้ลูกสงสารสายใจ

อนามย เมาะ นิทุทุกขภาว

อันว่าจาบัลย์ อุบัติเพื่อประเภาไทย บผั่วผเภาใจ จำตรอมจำ

ตรากตรำคัลย

(มหาชาติคำหลวง, ๒๕๔๐: ๒๙๒)

๒. การยกคาถามาทั้งบท แล้วเลือกนำคาถาบางประโยคมากำกับไว้และแปล
แต่ขยายความ เช่น

ทมยันตี ตโต ภูยห์	เป็รขยามาส เกคินีมี
มาตุห์ สกาค์ ทร์ขาร์ตา	นลทร์ศนทางกัษยา
ปรีกัษโต เม พหุโค	วาหุโก นลคังกยา
รูเป เมลัศยส์ เด้วกห์	สั้วยัม อัจฉามิ เวทิตุม์

ทมยันตี ตโต ภูยห์ เป็รขยามาส เกคินีมี

ควรำนันโถมทมยันตี	ฟังคตีทราบสวัณทุกเส้นขน
จึงตรัสแต่เกคินีรมล	เราขอวานอีกหนเกิดเป็นไร
เราอยากพบพระนลวิมลราช	เจ้าและอาจช่วยเราสำเร็จได้
วานไปเฝ้าพระมาตุราชไชร	และขานไขทูลความตามสั่งมา
ว่าข้าได้เฟ่งพิศพินิจนัก	สังเกตลักษณะวันากแล้วทุกท่า
ข้าแสนพะวงสงกา	คิดว่าเขาคือพระนลผู้ทรงชัย
แต่ว่ารูปร่างกายนั้นผิดแผก	ดูแปลกชวณหงและสงไสย
แต่ข้านี้เหลือที่จะหักใจ	อยากรจะใคร่แลดูประจักษ์ดี

(พระนลคำหลวง, ๒๕๑๗: ๓๔๘-๓๔๙)

ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่าพระองค์นำคาถาสันสกฤตมาไว้ทั้งหมดก่อน แล้วนำ
บทแรกมากำกับไว้เพียงบทเดียวเพื่อแปลร้อยกับภาษาไทย ลักษณะการแปลเช่นนี้
มีในมหาชาติคำหลวง นันโทปนันทสูตรคำหลวง และสุปริตติธรรมราชชาดกคำหลวง
เช่นกัน เช่น

อิทํ ปนจจริยํ ยํ ตสฺส ตถาคตานุมเตน กปฺปสฺตสหสฺสาธิกมสํเขยฺย
กตาทิการสมฺปนฺโน อนุเดวาสิโก เตสํ ทุทฺทมณานํ ทเมตฺวา มิจฺฉามคฺคโต
ปริโมเจตฺวา สมฺมามคฺเค ปติฏฺฐาเปตฺวา นิพฺพิเสวณมกาสิฯ

อนันตวาสิโก อันว่าพระอรธพามบรมคิย แห่งสมเด็จสังฆกิตติวรา
จารย์ คือพระมหาโมคคัลลานเถรา อันมีบุรพปวราณาได้ทำไว้ ลั่นอสงไขย
แสนกัลป์ แลสัตว์ทั้งปวงอันจทรมานยาก ถกชักมาจากมารคมฤจณา
กตั้งไว้ในสัมมาทฤษฎีมารรค ให้ปราศจากพาลพยศอันร้ายได้นั้น แลทรมาน
อันใดอันอุดมมา พันอันว่าทรมาน แห่งพระมหาโมคคัลลานอุดมม ด้วยบรม
มุตตราสมพุทธานิบาย หมายถึงทรมานอันนี้ อัจฉริย ว่าเป็นที่อัจฉริย คือ
อัศจรรย์ดิเลก แล

(นันทปณันตสูตรคำหลวง, ๒๕๑๖: ๑๕๕-๑๕๖)

จินตามณีเศรษฐีธรรมณีนํ ทาตุตตทานามภิกษุวรรณา สมุฏฐา
นามภิกษุปวิตรุ สรวปฺรทาเนาตมปฺตรทานํ

ราชชนนี ข้าแต่ไถ้ธรีนปติ จิตตามณี อันว่าแก้วจินตามณีมโนหอร
อันบวรปรัสรจ สำหรับจักรพรรดิภูบาล เจ้าจักรพาฬภูเบศ เรื่องด้วยเดชฐี
รัตศมีจักรล้าเลศนิ เศรษฐีเรา

งามประเสริฐเลิศแล้ว มณีนํ กว่าหมื่นแก้วทั้งผอง สุวรรณา อันว่า
ทองเนื้อแล้ว แก้วกนกชาติ อธิก งามโอภาสรั้งรอง กว่าชาติทองทุกสิ่ง
บ่ห่อนจึ่งเนียนพุดน

(สุปริติธรรมราชาดกคำหลวง, ๒๕๕๘: ๘๘)

การแปลร้อยโดยนำคาถาภาษาเดิมสลับกับการแปลและแต่งขยายความเป็น
ภาษาไทยเป็นลักษณะ

ร่วมของวรรณคดีคำหลวงที่พบในทุกเรื่อง เพราะเหตุว่าที่มาของวรรณคดี
คำหลวงนั้นมาจากคัมภีร์สำคัญของแต่ละศาสนา ข้อสังเกตคือพระนลคำหลวงมาจาก
มหาภารตะของศาสนาพราหมณ์ พระองค์ทรงตั้งใจที่จะ แปลโคลงสันสกฤตสนธิไว้
เพื่อให้คาถายังคงอยู่ ส่วนคำหลวงเรื่องอื่นมาจากพระพุทธศาสนา การนำคาถามากล่าว
ไว้ แสดงให้เห็นว่าวรรณคดีเรื่องนั้นมีความสำคัญ เป็นเรื่องทางศาสนาที่ต้องยกคาถา
จากภาษาเดิมเอาไว้ อีกแห่งหนึ่งคือสร้างความศักดิ์สิทธิ์สำคัญให้กับตัวบทวรรณคดี และ
แสดงความสามารถอันเลิศของกวีในการแปลแต่งวรรณคดีทางศาสนาด้วย

๓) สารสำคัญของเรื่องให้คติข้อคิดสอนใจจากประสบการณ์ของบุคคล สำคัญ

วรรณคดีคำหลวงทุกเรื่องมาจากเรื่องทางศาสนา ดังนั้นสิ่งสำคัญในวรรณคดี
ศาสนาคือการให้ข้อคิด คำสอน และประโยชน์ที่ผู้อ่านพึงได้รับในเชิงศาสนธรรม
พระนลคำหลวงในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้แสดงความ
สำคัญของเรื่องในเชิงคำสอนด้วยว่า

โบราณกษัตริ์นั้น	ทุกข์หนัก
แต่ก็ตั้งขมจิต	มันไว้
จึงข้ามอุปสรรค	คืนสุข ได้นา
เพียรอยู่จนตราบได้	กลับเมืองฯ
เรื่องเป็นคติแท้	ถ้วนดี
เครื่องจะเตือนจิตจอม	กษัตริ์ไซ้
อีกนางมहिษี	นลราช นั้นฤา
เป็นอย่างนางอื่นได้	อย่างจำฯ

(พระนลคำหลวง, ๒๕๑๗: ฟี)

เรื่องพระนลอันเป็นเรื่องแทรกในมหากาพย์ซึ่งเป็นมหากาพย์เรื่องยิ่งใหญ่ของ
อินเดีย นำเสนอเนื้อหาของกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ที่เกิดความผิดพลาดเพราะหลงไปกับอำนาจ
ของกิเลส ทำให้ต้องสูญเสียบ้านเมืองเพราะการพนันสกา เนื้อเรื่องสอดคล้องกับเรื่อง
หลักคือมหากาพย์ ลักษณะของพระนล เหมือนกับท้าวयुधिष्ठिरหรือयुधिष्ठिर คือการ
เป็นนักพนันสกา เสียทรัพย์จนหมดตัว เรื่องแทรกเรื่องอื่นก็ได้ให้ตัวละครแพ้พนันสกา
เหมือนพระนล ดังนั้นเรื่องพระนลแม้ว่าจะเป็นเรื่องแทรกในเรื่องใหญ่ แต่ก็เป็นเรื่องที่มี
ความสัมพันธ์กับโครงเรื่องหลักคือมหากาพย์

เรื่องพระนลและนางทมยันตีเป็นเรื่องราวที่เก่าพอ ๆ กับโครงเรื่องหลัก นอกจากเรื่องแทรกในมหาภารตะแล้ว เรื่องพระนลยังมีการแต่งเป็นวรรณคดีประเภท กาวยหรือ วรรณคดีที่มีศิลปะการประพันธ์เชิงวรรณศิลป์ คือกาวยเรื่องไฉษะหรือไฉษะจรีต เป็นประวัติของกษัตริย์เมืองนิษัชนิล และเรื่องนโลทยะ เป็นเรื่อง ตอนที่พรรณนาถึงเรื่องพระนลต้องเสียพนันสกาเอาบ้านเมือง (จิรายุ นพวงศ์, ๒๕๔๗: ๒๕๔-๒๕๙)

วิสุทธ์ บุญกุล (๒๕๓๓: ๘๖-๑๐๑) ศึกษาเรื่องนโลปาชยานัม ต้นเค้าของเรื่อง พระนล สรุปได้ว่า เรื่อง นโลปาชยานัม แสดงถึงความสำคัญของความรักและความ ซื่อสัตย์ มีการพรรณนาถึงความรู้สึกอันเกิดจากการพลัดพราก ความทุกข์ทรมาน ความเป็นห่วง ความเสียสละ ความหวาดระแวง ความรู้สึกสำนึกผิด ความเข้าใจซึ่งกัน และกัน การให้อภัย ซึ่งเรื่องนี้ให้รสวรรณคดีได้อย่างซาบซึ้ง เทาเทียมกับวรรณคดี สันสกฤตเรื่องอื่นๆ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงนำเสนอแนวคิดหลักของเรื่อง ตามแนวคิดเดิม คือการฟันฝ่าอุปสรรค และมีความบากบั่นพยายามเพื่อความสำเร็จ แต่ตัวละครที่ยิ่งใหญ่เกิดความผิดพลาดในชีวิต ลุ่มหลงในการเล่นพนันสกา ทำให้ ต้องสูญเสียทรัพย์สินสมบัติและบ้านเมืองจนหมดสิ้น และได้รับความทุกข์ยากทรมาน มีคำอธิบายว่าเพราะพระนลถูกกลืนเข้าสังจิงเล่นพนันสกา

ชียเตสม นัลส์ ตทา ครานันนลนฤบดี มีแต่เสียบมิวาย เหตุด้วยผีร้ายกลี เข้าสิงที่ลูกบาท หิรัณย์สัย สุวรรณ์สัย ยานยุคัยสัย วาสสามิ ภูวนาถเสียซึ่งหิรัญ อีกสุวรรณ ก็พลอยหมด

อีกม้ารถยวดยานสิ้น ภูมินทร์เสียจนเครื่องทรง พระองค์ใช้ครั้งสกา ประหนึ่ง ว่าวิกลจริต ผู้มีจิตจวงกริ จะทูลทักบมิหยุด สุดจะห้ามเหนได้ พระไฉษะธรณินทร ผู้ผลาญ อรินแขงขลัง ดูจุจกัณณ์เคลิ้มสติปัญญา เล่นสกาบมิหยุดหย่อนได้เลย

(พระนลคำหลวง, ๒๕๑๗: ๘๕)

^๖ กาวย ในวัฒนธรรมอินเดีย คือ วรรณคดีที่ยกย่องกันว่าเป็นวรรณคดีที่มีศิลปะการประพันธ์อย่างยอดเยี่ยม มี 6 เรื่องได้แก่ รามวงศ์ กุมารสัมภวะหรือกุมารสมภพ กิราตารชุนีเย ศิคุปาลวระ ราวนวระ และไฉษะหรือไฉษะจรีต

เรื่องพระนลมีลักษณะเรื่องของผู้ยิ่งใหญ่ที่ผิดพลาด เหมือนชนบทของ ไศกนาฏกรรม^๑ ที่ผู้ยิ่งใหญ่คือกษัตริย์ได้รับความสุขและความรักจากการได้นางมยันทิ ต่อมาเสียสิ่งที่ยิ่งใหญ่คือศักดิ์ศรี บ้านเมือง และความรัก การได้รับความทุกข์อย่างแสนสาหัส และการกลับใจต่อสู้เพื่อเรียกคืนศักดิ์ศรีและความรักกลับคืนมาดังเดิม สิ่งเหล่านี้เป็นคุณสมบัติของพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ต้องเผชิญเพื่อพิสูจน์ตนเอง นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงเสนอคุณธรรมของนางมยันทิในด้าน ความซื่อสัตย์ในฐานะภรรยาที่มั่นคงต่อสามีอีกด้วย ในอุตตรกถา พระองค์เสนอแนวคิด ว่า ผู้ที่ยึดมั่นในคุณธรรมความดี ต่อสู้อุปสรรคปัญหาด้วยความพยายามความดีนั้น ย่อมส่งผลให้มีความสุข

จบเรื่องพระนลนฤปรัตน์	และสุภาพระไม้มี่
สมคู่เสมอสมรปริ	ยะสถิตสถาพร
ไซข้อแสดงคติบุราณ	และสมานมโนสอน
ว่าผู้สถิตสเถระพระ	สุจริตสุธรรมา
ถึงแม้อมิตรจะประทุษ	กวิมุตีพาลา
ปวงทุกชะโหมะนะสะสา	หสหายมลายพลัน
ราชานเรศวะระทรง	ทศพิธมหารธรรม์
ถึงแม้อริพละประจัน	กิปลาศประลัยลาน

(พระนลคำหลวง, ๒๕๑๗: ๔๔๗)

เนื้อหาของวรรณคดีคำหลวงแสดงให้เห็นความยิ่งใหญ่ของบุคคลสำคัญในมิติต่าง ๆ กล่าวคือ พระเวสสันดรในมหาชาติคำหลวงให้ทานบารมีที่ยิ่งใหญ่คือการให้ทานบุตร และภรรยา ซึ่งถือเป็นของรัก การสละเช่นนี้เป็นสิ่งที่ทำได้ยากยิ่ง เน้นสอนเรื่องทาน และการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ เช่นเดียวกับสุปริดิธรรมราชาดกคำหลวง ที่แสดงการให้กัณยาทานคือการให้ทานบุตรซึ่งเป็นที่รักด้วยความเต็มใจทั้งผู้ให้และ

^๑ไศกนาฏกรรม คือเรื่องของโชคและเคราะห์อันเกิดแก่ผู้มียศศักดิ์ อำนาจ และตำแหน่งสูง และจบลงด้วยหายนะ (พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม, ๒๕๔๕: ๔๔๔) อย่างไรก็ตามก็ตีวรรณคดีคำหลวงทุกเรื่องของไทยจบด้วยความสุข

ผู้เป็นทาน นับเป็นจริยวัตรอันยิ่งใหญ่ของพระโพธิสัตว์ในการแสดงบารมี พระโมลคัลลภาวะในนันทโพนันทสูตร คำหลวงได้ใช้ฤทธิ์ของท่านปราบนันทโพนันทนาคราชที่เต็มไปด้วยมิชฌาติฐิ ลบหลู่พระพุทธองค์ให้ละพยศและหันมาเคารพพระพุทธเจ้าและพระพุทธศาสนา และพระมาลัยที่นำเสนอความยิ่งใหญ่ของพระศรีอาริยมตไตรยในด้านบารมีธรรม และความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาของพระมาลัยที่นำชาวอานิสส์ของการทำบุญมาบอกมนุษย์ เน้นสื่อสารธรรมเรื่องกรรม-วิบาก การทำความดี ทำทานสร้างบุญเพื่อให้ได้ไปเกิดในยุคของพระศรีอาริยมตไตรย อันเป็นสิ่งสมที่สงบสุข และพระนลที่มีจริยวัตรที่ยิ่งใหญ่อีกครั้งแล้ว แสดงให้เห็นว่าวรรณคดีคำหลวงมีลักษณะของเรื่องคือ กล่าวถึงบุคคลสำคัญ การต่อสู้อุปสรรคเพื่อความดี และความยิ่งใหญ่ของเรื่องที่เน้นสารัตถะเรื่องคุณธรรมในด้านต่างๆ ให้แก่มติคำสอนอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้อ่าน

วิชาการวิ: แนวคิดของวรรณคดีคำหลวง

เมื่อได้ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับคำหลวงตามพระราชทัศนะของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้ผู้วิจัยพบว่า พระองค์ทรงสร้างสรรค์วรรณคดีคำหลวงโดยทรงมีแนวคิดในการรักษานบเดิมของวรรณคดีคำหลวงที่มีมาก่อนหน้า คือการแต่งวรรณคดีเป็นคำประพันธ์หลากหลายชนิด ตามอย่างมหาชาติ คำหลวง นอกจากนี้ทรงแต่งคำหลวงโดยการสังเคราะห์ลักษณะของคำหลวงที่มีมาก่อนหน้ามาสร้างสรรค์ให้เป็นแบบฉบับของวรรณคดีคำหลวงที่สามารถใช้เป็นแบบอย่างสำหรับกวีที่จะแต่งวรรณคดีคำหลวงต่อไป

แนวคิดของคำหลวงของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว อันปรากฏในพระนลคำหลวงนี้ จึงคือการสร้างแบบแผนของการแต่งวรรณคดีคำหลวง และคำหลวงในพระราชทัศนะของพระองค์มีลักษณะเป็น “วิชาการวิ” สำหรับกวีที่ต้องการแต่งวรรณคดีชั้นเลิศต้องดูเป็นแบบอย่าง คำว่า วิชาการวิจึงเป็นคำสำคัญที่แสดงถึงความหมายของวรรณคดีคำหลวง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวถึงพระนลคำหลวงว่ามีความสำคัญและเป็น “วิชาการวิ” ปรากฏในพระนลคำหลวงหลายบท ได้แก่

ขอปวงนักปราชญ์เชื้อ
ถ้วนทั่วจงมีใจ
วิชากะวีโน
ทั้งบัดนี้บัดหน้า
ประสงค์แห่งข้าต่าง
เพื่อแนะกุลบุตรยล
ดูแบบแบบประพนธ์
เผื่อจะคิดแต่งได้
ดูรากุลบุตรเชื้อ
อันชาติรุ่งเรืองฉาย
แม้ไร้กะวีอ้าย
เขาจะเวยะเล่นแม่
กะวีสง่าแม่น
คำเพราะคือสังวาลย์
ควรเพิ่มพิริยการ
กอบกิจประเสริฐแล้ว

ขอเรื่องพระนลนวิจิต
เพื่อเตือนสติวรกะวี
ขอไทยมดุงกะวีวิชา
เพื่อเกียรติสยามกะวีวิศาล
ผู้ข้าสมัญญา
ตั้งจิตประดิษฐ์ผสม
หวังเพื่อจะนำใจ
ให้คิดประพนธ์พวง

ชาวไทย
ดุจข้า
สยามรัฐ
อย่าได้สูญเสีย
เรื่องนล นี้ฤา
เยี่ยงไว้
โคลงกาพย์ กลอนนา
อีกบ้างอย่างคณูฯ
ชาติชาย ไทยเอย
เฉิดแท้
ทั้งชาติ เจียวพ่อ
หมดผู้รู้ดีฯ
มณีสาร
กอบแก้ว
กะวีเวท เทอญพ่อ
ไปต้องร้อนตัวฯ

(พระนลคำหลวง, ๒๕๑๗: ข-ค)

ฐิตะนิตยัณฐาตรี
จิตะเอื้อวิชาชาญ
สมะเหมือนณพรงกาล
นรชาตินิยมชม
วชิราวุโธดม
วรกาพย์ะคำหลวง
กุละบุตรสยามปวง
พจนานันท์สาร

(พระนลคำหลวง, ๒๕๑๗: ๔๕๐)

จากพระราชนิพนธ์พระนลคำหลวงนี้ เห็นได้อย่างเด่นชัดว่า พระองค์ให้ความสำคัญหมายของคำหลวงในฐานะ “วิชากวี” หรือ วิชาของการเป็นกวี ซึ่งต้องคำนึงถึงทั้งรูปแบบและเนื้อหาของวรรณคดี ดังนี้

๑. วรรณคดีที่แต่งด้วยคำประพันธ์หลากหลายชนิด ดังปรากฏในพระนลคำหลวงที่ทรงพระราชนิพนธ์เป็นร้อยกรองประเภทต่าง ๆ และแต่ละประเภททรงแต่งด้วยจำนวนคำประพันธ์ที่ไม่แตกต่างกัน ซึ่งความหลากหลายของคำประพันธ์ถือเป็นแบบอย่างที่กวีอื่นสามารถนำไปเป็นแบบอย่างเพื่อแต่งวรรณคดีได้ แม้ว่าจะไม่ได้แต่งเป็นวรรณคดีประเภทคำหลวง แต่ก็สามารถเลือกดูตัวอย่างจากคำประพันธ์ประเภทอื่น ๆ ที่ทรงแต่งไว้ได้

๒. วรรณคดีที่เรียกว่าคำหลวงจะต้องเป็น “แบบอย่าง” ที่มาจากหลวงคือราชสำนักหรือกวีสำคัญของชาติ เพื่อให้ผู้แต่งวรรณคดีทั้งหลายได้เรียนรู้ และศึกษา “วิชากวี” โดยพระองค์ได้พระราชนิพนธ์เป็นตัวอย่าง พระนลคำหลวงจึงเปรียบเสมือนตำรา “คำหลวง” ของชาติที่กวีจะสามารถยึดเป็นแบบของการแต่งวรรณคดีในการเป็นแบบแผนนั้น สามารถเป็นแบบแผนในแง่คำประพันธ์ วรรณศิลป์ และเนื้อหาที่แสดงถึงความยิ่งใหญ่ของตัวละคร การเป็นหนังสือดีนั้นย่อมหมายถึงการแต่งดีโดยรูปแบบคำประพันธ์และการมีเนื้อหาที่ให้แง่คิดสอนใจและจรรโลงใจ

พระราชทัศนะเกี่ยวกับวิชากวีของพระองค์นี้ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมและชาติบ้านเมือง เพราะ “วิชากวี” ของพระองค์ คือการรักษาแบบแผนโบราณของการแต่งคำหลวง ซึ่งน่าจะทรงยึดเอามหาชาติ คำหลวงเป็นต้นแบบสำคัญ เพื่อสังเคราะห์และสร้างเป็นแบบแผนของวรรณคดี “คำหลวง” ที่พร้อมด้วยความงามตามแบบอย่างโบราณที่ได้รับการรังสรรค์อย่างประณีต แม้ว่าวรรณคดีคำหลวงเรื่องอื่น ๆ ที่มีมาก่อนหน้าจะไม่ได้มีคำประพันธ์ที่หลากหลายเช่น มหาชาติคำหลวงและพระนลคำหลวง แต่ก็ยังมีความสำคัญในแง่ของการแต่งจากเรื่องสำคัญทางศาสนา และการแต่งคำหลวงโดยการร้อยคำกาเพื่อให้เรื่องสำคัญและสามารถแสดงความสามารถของกวีในการแปลแต่ง

คำหลวงที่มีแนวคิดว่าเป็นวรรณคดีที่สามารถนำมาเป็นวิชาการ หรือตัวอย่างของการแต่งคำประพันธ์นี้ มีหลักฐานหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่ามีการนำพระนลคำหลวงมายึดเป็นแบบอย่างของการแต่งวรรณคดี เช่น ในจันทรา มาตีลิต งานนิพนธ์ของพระราชธรรมนิเทศ (เพียร ไตติลานนท์) ได้กล่าวว่า

ตลอดเวลาแต่งข้าพเจ้าได้ใช้หนังสือพระราชนิพนธ์ “พระนลคำหลวง” และ “นารายณ์สิบปาง” แห่งพระบาทเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราปัจจุบันนี้ เปนตำราคู่มือสำหรับหลักภาษาไทยและกวีนิพนธ์เพื่อความยุติธรรม ข้าพเจ้าจะปิดบังความจริงข้อนี้มิได้ มิฉะนั้นจะเปนเหมือนลวงโลกว่าข้าพเจ้าก็เป็นกวีผู้หนึ่ง ซึ่งที่แท้หาเป็นเช่นนั้นไม่ ถ้าปราศจากหลักพระราชนิพนธ์เป็นเครื่องชักจูงใจแล้ว ไหนเลยข้าพเจ้าจะสามารถแต่งได้เพียงนี้^๔

คำหลวงถือเป็นรูปแบบวรรณคดีที่ยิ่งใหญ่แสดงสามารถแสดงความสามารถของกวีได้มากที่สุด เพราะแต่งด้วยคำประพันธ์หลากหลายชนิด การแปลร้อยคำกับภาษาไทย และการแต่งเรื่องที่ยิ่งใหญ่จากวรรณคดีสำคัญทางศาสนาเพื่อให้อ่านสอรรถและให้เกิดอรรถประโยชน์ต่อผู้อ่าน การแต่งวรรณคดีคำหลวงได้จึงสะท้อนความสามารถเป็นกวีชั้นเลิศ ในการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ที่พร้อมด้วยอรรถและลีลาวรรณศิลป์ ซึ่งสมควรเป็นแบบอย่าง “วิชาการ” ให้กวีสมัยต่อ ๆ มาได้ศึกษาและยึดถือเป็นแบบตำรา

---

^๔ จันทรา มาตีลิต แปลแต่งจากเรื่อง Tale of India ของ Mrs. Satyanadhan เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖ พระราชธรรมนิเทศ (เพียร ไตติลานนท์) แต่งเป็นลิลิตมีรายสลับโคลง ๒ โคลง ๓ และ โคลง ๔ มีเนื้อหาจากนิทานสันสกฤตเรื่องหริตจันทร์แต่เน้นการให้คติสอนใจเด็ก (พระราชธรรมนิเทศ, จันทรา มาตีลิต. รองหัวหน้าพระราชธรรมนิเทศ (เพียร ไตติลานนท์) ผู้บังคับการโรงเรียนราชวิทยาลัย พิมพ์แจกเนื่องในการทำบุญในดิถีคล้ายวันเกิดของ จางวางเอก และนายพลโท เจ้าพระยารามราฆพ ม.ร. ผู้สำเร็จราชการมณฑลและสมุหราชองครักษ์ วันที่ ๕ ตุลาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๖ (๑)).

สรุป

พระนลคำหลวงเป็นวรรณคดีคำหลวงเรื่องสุดท้ายในวงวรรณคดีไทย การศึกษาพระนลคำหลวงครั้งนี้มีความมุ่งหมายที่จะทำความเข้าใจความหมายของวรรณคดีประเภท “คำหลวง” จากพระราชนิพนธ์พระนลคำหลวง ซึ่งผู้ศึกษาเชื่อว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสังเคราะห์แบบแผนวรรณคดีคำหลวงที่มีมาก่อนเพื่อสร้างเป็นบรรทัดฐานหรือแบบแผนในการแต่งคำประพันธ์ประเภทนี้ พระนลคำหลวงจัดเป็นตำรา “วิชากวี” กล่าวคือ สามารถนำไปใช้แบบอย่างของการแต่งกวีนิพนธ์ทั้งในด้านคำประพันธ์ วรรณศิลป์ และสาระสำคัญของเรื่อง ดังที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแสดงให้เห็นในพระนลคำหลวง คำหลวงในพระราชทัศนะของพระองค์จึงมีลักษณะที่สืบทอดจากขนบเดิม และสังเคราะห์ขึ้นใหม่จากวรรณคดีคำหลวงที่มีอยู่ก่อนหน้า แม้ว่าทุกเรื่องจะไม่สามารถมีลักษณะร่วมทุกประการที่เหมือนกันได้ แต่พระองค์ก็ได้สรุปเป็นแบบอย่างของวรรณคดีคำหลวง กล่าวคือ วรรณคดีคำหลวง เป็นวรรณคดีที่แสดงให้เห็นความสามารถล้ำเลิศของกวีในการแต่งวรรณคดีเรื่องยิ่งใหญ่ เป็นวรรณคดีที่มีคำประพันธ์หลากหลายชนิด เพื่อแสดงความชัดเจนของกวีในการแต่งผสมผสานคำประพันธ์ชนิดต่าง ๆ เข้าด้วยกันในเรื่องเดียว อีกทั้งการแปลร้อยคำจากภาษาเดิมก็ทำให้เห็นความสามารถของกวีในการแปลแต่งเรื่องที่สำคัญ เพราะเรื่องที่น่าสนใจมาเป็นวรรณคดีคำหลวงนั้น มาจากคัมภีร์หลักทางศาสนา การคงคาถาเอาไว้คือการรักษาแนวเรื่องเดิมโดยใช้คาถากำหนดการประพันธ์ อีกทั้งคาถาเป็นของศักดิ์สิทธิ์ที่มาจากเทพ หรือเป็นพุทธพจน์ที่สำคัญ จึงต้องรักษาคาถาโดยการแปลและแต่งร้อยคำคาถาประกอบกัน เพื่อให้ความศักดิ์สิทธิ์สำคัญ นอกจากนี้ วรรณคดีคำหลวงคือวรรณคดีที่ให้ประโยชน์ในเชิงสาระคำสอน คุณธรรมและคติที่สำคัญต่อชีวิต โดยการเรียนรู้จากประสบการณ์ของบุคคลสำคัญและยิ่งใหญ่ที่สามารถใช้คุณธรรมเพื่อนำชีวิตให้ประสบสุขได้

“คำหลวง” จึงเป็น “วิชากวี” ที่กวีทั้งหลายต้องสนใจศึกษาเพื่อความรู้ความสามารถในการสร้างสรรค์วรรณคดีเพื่อให้เป็นวรรณคดีเรื่องยิ่งใหญ่ เป็นเอกลักษณ์และสะท้อนความเจริญของชาติดังที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแสดงให้เห็นเชิงประจักษ์จากพระนลคำหลวงนี้

คำหลวงในฐานะวิชาการ จึงมีความสำคัญยิ่งในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทยที่ควรถือเอาเป็นแบบแผนในการประพันธ์ ด้วยคุณค่าทั้งหลายในพระนลคำหลวงนี้ จึงทำให้วรรณคดีสโมสรยกย่องให้เป็นยอดแห่งกวีนิพนธ์ สอดคล้องกับการให้ความหมายของกวีนิพนธ์ตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งวรรณคดีสโมสรที่กำหนดความหมายของกวีนิพนธ์ว่าหมายถึง โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน และมีลักษณะของหนังสือแต่งดี คือ มีคุณวิเศษณ์บริบูรณ์ ทั้งด้านสารประโยชน์ที่โน้มนำให้เกิดความคิดดี และมีลีลาภาษาไทยที่ถูกต้องเหมาะสมงดงาม

รายละเอียดเกี่ยวกับผู้เขียน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฐม หงส์สุวรรณ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาและวรรณคดี
ตะวันออก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

เอกสารอ้างอิง

คำให้การชาวกรุงเก่าคำให้การขุนหลวงหาวัดและพระราชพงศาวดารกรุงเก่า
ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์. (๒๕๒๘). พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ:
คลังวิทยา.

จิรายุ นพวงศ์. (๒๕๕๗). ประวัติวรรณคดีสันสกฤต ใน **อชรามรวัด**, (สมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
ให้พิมพ์พระราชทานเป็นบรรณรึก ในการพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ
ศาสตราจารย์ หม่อมหลวง จิรายุ นพวงศ์ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยา
ภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันพุธที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๗)

ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต. (๒๕๕๕) **วรรณคดีอยุธยาตอนต้น: ลักษณะร่วมและอิทธิพล**.
กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระ กรมพระยา. **สาส์นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมวิมล
ธรรมธิเบศร, เจ้าฟ้า**. (๒๕๑๖). **พระประวัติพระนิพนธ์ร่ายทรงเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร**.
กรุงเทพฯ: บรรณาการ.

นิยะดา เหล่าสุนทร. (๒๕๓๕). คำหลวงเรื่องที่ ๕ ใน **พินิจวรรณกรรม รวมบทความ
วิชาการด้านวรรณคดีและภาษา (ศึกษาจากต้นฉบับตัวเขียน)**. กรุงเทพฯ:
แม่คำผาง.

ประเสริฐ ณ นคร. (๒๕๕๐). คำนำ. ใน **พระมัลลย์คำหลวง พระนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมา
ธิเบศ**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๔๕).
กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

พระราชกฤษฎีกาตั้งวรรณคดีสโมสร. (๒๕๔๗). ใน **พระราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๑**.
วันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๗.

พระราชธรรมนิเทศ (เพียร ไตติลานนท์). (๒๕๖๖). **จันทรา มาติลลิต**. (รองหัวหน้าพระ
ราชธรรมนิเทศ ผู้บังคับการ โรงเรียนราชวิทยาลัย พิมพ์แจกเนื่องในการ
ทำบุญในดิถีคล้ายวันเกิด ของ จางวางเอก และนายพลโทเจ้าพระยารามราฆพ
ม.ร. ผู้สำเร็จราชการมหาเล็กและสมุหราชองครักษ์ วันที่ ๕ ตุลาคม พระ
พุทธศักราช ๒๔๖๖).

มกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (๒๕๑๗). **พระนลคำหลวง**. พิมพ์ครั้งที่ ๓.
กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.

มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย. (๒๕๔๓). **พระสูตรและอรรถกถา แปล ขุททกนิกาย เถร
คาถา เล่ม ๒ ภาค ๓ ตอน ๔**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
ราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย. (๒๕๔๓). **พระสูตรและอรรถกถา แปล ขุททกนิกาย ชาดก
เล่ม ๔ ภาค ๓**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย.

วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม ๑. (๒๕๔๐). พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

วิสุทธิ์ บุญกุล. (๒๕๓๓). **จากนโลปาขยานัมเป็นพระนลคำหลวงและพระนล
คำฉันท์**. เอกสารประกอบการบรรยายพิเศษเรื่องมหากาพย์มหาภารตะ :
ความสัมพันธ์ที่มีต่อวัฒนธรรมไทย. ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุปรีดีธรรมราชาดกคำหลวง กรุงเทพฯ: สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร,
๒๕๕๘.

สุภาพวรรณ ณ บางช้าง. (๒๕๓๓). **วิวัฒนาการวรรณกรรมบาลีสายพระสุตตันตปิฎก
ที่แต่งในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, .